

EUSQUERA

TERRITORIS ON ES PARLA

És la llengua de l'antic Regne de Navarra, i es parla als Pirineus Orientals, als dos costats de la frontera d'Espanya i França. Les regions on es parla eusquera són la Comunitat Autònoma Basca, la Comunitat Foral de Navarra i les regions franceses de Lapurdi, Baixa Navarra i Zuberoa. Antigament el territori de parla d'eusquera cobria un territori més ample, i de fet arribà fins a Catalunya. D'aquells temps conservem alguns topònims, com ara Aran o Benavarri. L'eusquera el trobem a dos estats diferents, l'espanyol i el francès. Aquesta situació afecta la realitat sociolingüística de la llengua, i que es trobi amenaçada. A la part francesa, el 2011 un 19.5% de la població tenia l'eusquera com a L1, i un 5.42% tenia eusquera i francès com a L1, envers un 75.08% que té el francès com a L1. A la Comunitat Autònoma Basca un 27'54% tenia l'eusquera com a L1, un 5'31% té l'eusquera i el castellà com a L1, i un 67'2% té el castellà com a L1. (Eustat)

DIVERSITAT INTERNA/ VARIACIÓ GEOGRÀFICA

L'eusquera estava format per 8 dialectes, dels quals només en sobreviuen 6. Aquests són l'eusquera occidental, l'eusquera mig, l'eusquera navarrès, l'eusquera navarrès oriental, l'eusquera Navarro-lapurdès i l'eusquera de Zuberoa. El nivell d'intel·ligibilitat és divers: parlants dels extrems del contínuum, això és l'occidental i el de Zuberoa, tenen més dificultats que no pas parlants de zones adjacents.

NOMBRE APROXIMAT DE PARLANTS AL MÓN

Material elaborat per Linguapax amb el suport de:

Ajuntament
de Barcelona

Diputació
de Barcelona

Té aproximadament 2.700.000 parlants.

ESTATUS JURÍDIC I DE FACTO

L'Estatut d'Autonomia del País Basc (1979) estableix que l'euskera és la llengua pròpia del País Basc. El Govern Basc haurà de garantir i promoure l'ús normal de l'euskera, en funció de la seva situació sociolingüística. També, en tant que patrimoni lingüístic d'alt valor, tant el govern Basc com l'Estat espanyol hauran de protegir i promoure la llengua. En canvi, l'Estatut d'Autonomia de Navarra (1982) estableix que el castellà és la llengua oficial de tota la comunitat, i que l'euskera només serà oficial a les zones on es parla. Això contrasta amb el País Basc, on la llengua és oficial també a les zones on no es parla euskera. La República Francesa només reconeix el francès com a llengua oficial de l'estat. De fet, l'euskera no compta amb cap aval governamental ni cap regulació.

En l'àmbit escolar trobem diferents legislacions en relació amb la llengua. A la zona francesa només és possible rebre educació en euskera en escoles privades, les conegudes *ikastolak*. A Navarra, la zona amb més presència de l'euskera utilitza un sistema mixt, combinant l'espanyol i l'euskera. Al País Basc, en canvi, hi ha tres models diferents en tots els nivells educatius: el model A és íntegrament en castellà, amb una sola assignatura de llengua basca, el model B combina totes dues llengües, i el model D és íntegrament en euskera, amb una assignatura de llengua castellana. A nivell universitari, només el País Basc ofereix educació superior en euskera.

Saber-ne més: La Constitució Espanyola estableix que la llengua de tots els espanyols és el castellà i que tots tenen el deure de conèixer l'espanyol, però

Material elaborat per Linguapax amb el suport de:

Ajuntament
de Barcelona

Diputació
de Barcelona

que en certes comunitats on hi hagi una llengua pròpia, aquesta serà cooficial. Tots els ciutadans d'aquelles comunitats tindran el dret de viure plenament en la seva llengua. Aquesta petita diferència dels termes dret/deure ja determina la situació d'amenaça de l'euskera envers l'espanyol. També és important tenir en compte, com hem esmentat breument abans, que no totes les regions del País Basc tenen el mateix índex de parlants d'euskera, en algunes zones és residual. A Navarra, per exemple, existeix una zona de parla d'euskera, una de mixta, i una castellanoparlant. Hem de tenir en compte, però, que tots els parlants d'euskera són bilingües o bé amb francès o bé amb espanyol, i que l'euskera es troba en una situació d'amenaça.

FILIACIÓ

L'euskera és una llengua aïllada, és a dir, no s'ha pogut establir cap relació filogenètica entre l'euskera i cap altra llengua.

ESTATUS oralitat / escriptura

L'euskera compta amb una varietat estàndard, l'euskera batua, des del 1963. L'escriptura utilitzada és la llatina, i, tot i que la literatura escrita comença relativament tard en comparació amb llengües veïnes, cap al segle X, l'euskera compta amb una llarga tradició oral literària, la temàtica de la qual era la mitologia. Nom de la llengua en euskera és *euskara*.

TRETS FORMALS BÀSICS

Fonètica:

1. A l'euskera li manquen alguns sons del català. Per exemple, no hi ha *essa sonora*, per la qual cosa els parlants poden realitzar-les sordes quan

Material elaborat per Linguapax amb el suport de:

Ajuntament
de Barcelona

Diputació
de Barcelona

parlen català.

2. L'eusquera només té 5 vocals, envers les 8 del català. Això pot fa que els parlants d'eusquera no realitzin la vocal neutra, o les vocals obertes.
3. A la varietat francesa trobem fortes interferències lingüístiques en la fonètica, com poden ser l'ús d'algunes vocals franceses o la realització de la *erra* a la manera francesa.

Morfologia i sintaxi

1. En eusquera no hi ha gènere, això pot generar confusions a l'hora de triar el gènere a les paraules catalanes i fer concordar els elements del sintagma nominal. Com que també parlen espanyol, solen basar-se en el gènere de la paraula en castellà i poden cometre alguns errors: *el dent* o *la carrer*.
2. Qualsevol paraula que modifiqui un nom s'hi posposa. En català, en canvi, trobem modificadors darrere i davant del nom (substantius, adjectius, numerals, posposicions i demostratius).
3. Els parlants d'eusquera tendeixen a substituir en català i castellà certs temps verbals de subjuntiu pel condicional. Poden dir, per exemple, 'Si hauria comprat' per 'Si hagués comprat', o 'Per molt que mengés' per 'Per molt que menjaria'.
4. En eusquera els pronoms febles es realitzen de manera diferent que en català. Per això, els parlants poden ometre els pronoms febles de tercera persona i fer oracions com 'No vaig veure' en lloc de 'No la veig veure'.
5. L'ordre de les paraules a la oració és diferent en eusquera que en català. L'eusquera té un ordre subjecte-objecte-verb.

LLENGUA I INTERACCIÓ SOCIAL

hola	iepa, kaixo	per favor	mesedez
adéu	agur	de res	ez horregatik
com estàs?	zer moduz?	gràcies	eskerrik asko
molt bé, i tu?	ondo, eta zu?	benvingut	ongi etorri
bon dia	egun on	perdona	barkatu
bona tarda	arratsalde on	sí	bai
bona nit	gabon	no	ez

LÈXIC

Algunes realitats són anomenades de manera diferent en eusquera i en català. Aquí recollim alguns exemples de camps semàntics bàsics:

Parts del cos i expressió de l'espai

En eusquera hi ha un sol mot per referir-se a 'fetge' i a 'darrere', *gibela*. Exemple: Gibelean egon 'Estar al darrere'.

Emocions o sentiment associades a òrgans

El cap *burua* és un element molt important, i pot fer referència a un mateix. Així 'jo mateix' és 'Nire (de mi) burua (cap)'

Al fetge, *gibela*, s'associa amb la sang freda.

Material elaborat per Linguapax amb el suport de:

Ajuntament
de Barcelona

Diputació
de Barcelona

En lloc de dir 'prendre el pèl' es diu 'adarra jo', que vol dir 'tocar la banya'.

La freixura, *barrenak*, s'associa amb la impressió, amb la ira i amb el fàstic

Termes de parentiu

En eusquera s'utilitzen mots diferents per a 'fill', segons el sexe. En canvi, el mot per a 'pare' i 'avi' i 'mare' i 'àvia' tenen la mateixa arrel:

fill	semea	mare	ama
filla	alaba	avi	aitona
pare	aita	àvia	amona

Altres diferències entre el català i l'eusquera són les següents:

- Per a un mateix, els fills dels cosins són també cosins.
- La categoria 'germà' en català en són dues en eusquera, segons si un mateix és home o dona. Així, 'germana d'un home' és *ahizpa*, i 'germana d'una dona' és *arriba*.
- El 'padrí', en eusquera, s'anomena *Aita besoetakoa* que vol dir 'el pare dels braços'.

Sistema numeral

L'eusquera té un sistema numeral de base 10 i 20.

1	bat	9	bederatzi
---	------------	---	------------------

Material elaborat per Linguapax amb el suport de:

Ajuntament
de Barcelona

Diputació
de Barcelona

2	bi	10	hamar
3	hiru	11	hamaika
4	lau	12	hamabi
5	bost	20	hogei
6	sei	21	hogeibat
7	zazpi	40	berrogei
8	zortzi	100	ehun

Expressió del temps

En eusquera els dies de la setmana fan referència o bé al calendari lunar o bé a la posició que els dies ocupen a la setmana. Així, *astelena* (*dilluns*) és el primer dia, *asteartea*, el del mig, etc.

dilluns	astelehena	divendres	ostinala
dimarts	asteartea	dissabte	larunbata
dimecres	asteazkana	diumenge	igandea
dijous	osteguna		

En eusquera trobem en els noms dels mesos de l'any, paraules patrimonials i manlleus del llatí. A més, dins les paraules patrimonials, trobem moltíssima

Material elaborat per Linguapax amb el suport de:

Ajuntament
de Barcelona

Diputació
de Barcelona

variació. Aquí nomes en fem un petit recull:

gener	urtarrila/ibeltza	juliol	lestaila/garagarrila
febrer	otsaila/zezeila	agost	abuztua/agorila
març	martxoa/epaila	setembre	iraila/ garoila
abril	apirile/iorraila	octubre	urria/ lestaila
maig	maiatze/loraila	novembre	azaroa/hezila
juny	ekaina/udaila	desembre	abendua/otzaroa

ESTATUS CULTURAL DE LA LLENGUA

Encara que els primers textos es trobessin al segle X, no és fins el segle XVI que trobem el primer escrit llarg en eusquera, una traducció de l'antic testament. En ésser una comunitat lingüística separada i diversa, amb fortes diferència dialectològiques, la estandardització de la llengua va ser una fet molt important que va permetre que l'eusquera prengués un estatus social diferent i que augmentés la cohesió social. Culturalment l'eusquera és una llengua força viva. Trobem nombroses gramàtiques, diccionaris i revistes especialitzades en la llengua i cultura basca. A més, té una presència important als mitjans de comunicació i a les xarxes socials. Compta amb una producció literària, prosa i vers, força important, i, a més, compta amb una acadèmia de la llengua, l'Euskaltzaindia, que vetlla per l'ús i la protecció de l'eusquera, així com també funciona com a difusor de la llengua arreu del món.

Cal tenir en compte que, per exemple, a la zona francesa la promoció cultural de la llengua ve de mans privades, ja que no es compta amb el recolzament

Material elaborat per Linguapax amb el suport de:

de les autoritats. Això fa que hi hagi una diferència notable entre les diferents regions de parla basca. El prestigi que la llengua hi té també és una mica diferent que en la zona espanyola, en tant que els parlants són menors i la política de l'estat francès és més nociva que l'espanyola.

RECURSOS SOBRE LA LLENGUA DISPONIBLES A BARCELONA

- Euskal Etxea Barcelona - <http://www.euskaletxea.cat/nou/>
- Centre d'autoaprenentatge de llengües UB - <http://www.ub.edu/slc/ffll/servei3.htm>
- Escola Oficial d'Idiomes - <https://www.eoibd.cat/>
- Les biblioteques de l'Ajuntament de Barcelona tenen un conveni signat amb l'HABE (Institut per a la Euskaldinització i Alfabetització d'adults) mitjançant el qual es posa en mans dels usuaris nombrosos llibres en eusquera.

EFEMÈRIDES DESTACADES DEL CALENDARI FESTIU (associat a llengua/cultura)

Durant el mes de Març és realitza la Euskararen Astea, la setmana de llengua.

Aberri Eguna és el dia de la Pàtria, que se celebra el 27 de Març.

Gudari Eguna, el 28 d'octubre, es commemoren els afusellaments de 42 gudarís durant la guerra civil.

El segon diumenge de maig se celebra al País Basc francès el Herri Urrats, una festa per la llengua i el dret a l'educació en eusquera. En les regions situades a l'estat Espanyol també tenen equivalents a aquesta celebració. (Kilometroak i Ibilaldia)

A tota Euskal Herria se celebra cada dos anys el Korrika, una mena recorregut per totes les regions del país basc d'una comitiva que va corrent i no atura.

Material elaborat per Linguapax amb el suport de:

Ajuntament
de Barcelona

Diputació
de Barcelona

A cada poble pel que passa es fa festa. Durant tot el recorregut es porta una testimoni que va passant de mà en mà a mode de rellevament . L'objectiu és recollir diners per fomentar l'ensenyament i la presència social de l'eusquera.

Bibliografia

-Eustat

-<http://www.omniglot.com/>

<https://www.ethnologue.com/>

-Informants (AOM)

- Mitxelena, Koldo (1951) *De dialectologia basca*. Euskaltzaindia.

-Euskaltzaindia - <http://www.euskaltzaindia.eus/index.php?lang=eu>

Material elaborat per Linguapax amb el suport de:

Ajuntament
de Barcelona

Diputació
de Barcelona